

SKUP 2002 – 41

Prosjekt: Konkursrytternes paradis
Medarbeider: Renie Thorleifsson
Publikasjon: NRK Brennpunkt
Publisert: Oktober 02
Medium: Fjernsyn
Tema:

Metoderapport for dokumentaren

”Konkursrytternes paradis”

NRK Brennpunkt, OFFD
0340 Oslo

Sendedato : 1.okt.2002

Programansvarlig:
Renie Thorleifsson
23049363
92898272
Brennpunkt, offd-0340 Oslo

Research:
Ragnar Sagdahl

Redaktør
Per Anders Johansen

1. Innledning

Programmet "Konkursrytternes paradiset" tar for seg et av de største problemene innen økonomisk kriminalitet. Etter seks måneders research – og nesten 200 kilder – kunne Brennpunkt dokumentere hvordan økonomisk kriminalitet i forbindelse med konkurser ikke blir fulgt opp.

Arbeidet omfattet alt fra avansert "CAR"-journalistikk, til nitidige undersøkelser i vanskelige og uoversiktelige økonomiske og personlige nettverk. Programmet medførte research i tre forskjellige land.

Første del av metoderapporten tar for seg arbeidet med å bygge opp databasen, mens del to tar for seg arbeidet videre med å lage en dokumentar.

2. Problemstilling

I mars 2002 besluttet Brennpunkt-redaksjonen å sette i gang en undersøkelse for å kartlegge hvordan konkurskriminalitet blir fulgt opp i Norge. Bakgrunnen var at redaksjonen året før hadde gjennomført et større graveprosjekt om "Teppehandleren". I denne saken forelå en rekke dokumenterte forhold om som ga grunn til å stille spørsmål ved Mahmoud Maktabis forretningsvirksomhet.

Til tross for den omfattende dokumentasjonen, viste det seg at saken i første omgang ikke ble fulgt opp av politiet. Saken ble først henlagt, etter at bobestyrer valgte å anmelde forholdet. Vi stilte oss spørsmål ved om politiets oppfølging av Teppehandleren var typisk for politiets arbeid med konkursbo, spesielt siden dokumentasjonen som lå til grunn virket svært godt bearbeidet av bobestyrer.

Når det gjelder politiets oppfølging av konkurskriminalitet, fantes det på forhånd svært mangelfull statistikk. Norske myndigheter har ikke vist interesse for å følge opp hva som i forbindelse med oppfølgingen av konkursbo.

Konkursbo koster samfunnet minst en milliard kroner årlig, noe som gir grunn til å si at dette utgjør et omfattende og alvorlig samfunnsproblem.

Med dette som utgangspunkt begynte det journalistiske arbeidet som førte frem til Brennpunkt-programmet "Konkursrytternes paradiset", som ble sendt i NRK 1. oktober 2002.

3. Dataundersøkelsen

Første oppgave var å finne frem til en metode som ville gjøre det mulig for oss å kartlegge hvordan politiet følger opp konkurskriminalitet. I utgangspunktet var det to typer kilder som var aktuelle; politiet og bobestyrerne.

For å sikre at våre resultater hadde troverdighet og forklaringsstyrke, valgte vi å lage et spørreskjema som vi sendte ut til alle bobestyrerne elektronisk. Vi prøvde først ut et utkast til noen av advokatene, for å sikre oss at vi stilte spørsmålene på en slik måte at det faktisk var mulig å gi svar på det vi spurte om.

Brennpunkt-redaksjonen brukte følgende fremgangsmåte i undersøkelsen:

1. Vi utformet et spørreskjema hvor bobestyrerne skulle svare på hvor mange konkursboer de behandlet, hvor mange konkursboer de oversendte politiet og hvor mange saker som ble henlagt eller anmeldt. I spørreskjemaet skulle bobestyrerne også svare på hvordan de syntes politiet håndterte konkursene og kompetansenivået til politiet.
2. Deretter skaffet vi oss en oversikt over rundt 150 av landets advokater, som vi hadde grunn til å tro fungerte som bobestyrere. Disse fikk tilsendt spørreskjemaene. Dette var i seg selv en omfattende jobb, siden det ikke finnes noe eget register/arkiv over bobestyrere. Bobestyrerne er advokater, som også driver annen praksis ved siden av. Det var viktig for undersøkelsen at landets aller største bobestyrere var med i undersøkelsen. Svarene ble lagt inn etter hvert som svarene kom inn.
3. Vi lagde deretter et analyseverktøy i Excel som gjorde det mulig å systematisere svarene. Den største utfordringen vi møtte da svarene begynte å komme inn, var at en del bobestyrere ikke hadde oversikt over hva som skjedde med deres saker. Årsaken var at de ikke fikk tilbakemelding fra politiet over hvor mange deres saker som ble henlagt. Resultatet var at en del av bobestyrerne ikke kunne gi noen tall over hvor mange saker som ble henlagt. Det er derfor god grunn til å tro at henleggelsestallet skal være mye høyere enn det svarene gir uttrykk for. En rekke av disse usikkerhetene som bobestyrerne påpeker gjør at situasjonen trolig er verre i virkeligheten.
4. Vi sendte en tilsvarende undersøkelse til alle politidistriktene i landet. Kun ett politidistrikt var villig til å svare på undersøkelsen. De andre unnskyldte seg med at de ikke hadde tid på grunn av omorganiseringen som skjedde innen politiet, mens andre sa at de hadde for dårlig oversikt. Dermed ble det vanskelig for oss å sammenholde bobestyrernes resultater med politiet. Derfor kan vi bare si noe om hvordan bobestyrerne oppfatter situasjonen.
5. Bobestyrernes oppfattelse av situasjonen er veldig viktig for det konkursarbeidet som gjøres. Dersom de ikke er motivert til å gjøre en god jobb eller til å oversende konkurser til politiet på grunn av politiets manglende håndtering, er det et brudd med myndighetenes satsning mot økonomisk kriminalitet. Langt flere vil slippe unna.

6. Flere av advokatene måtte purres flere ganger, før svarene kom inn. Dette skjedde dels ved hjelp av påminnelser via email, samt telefonsamtaler.

I perioden fra april til september fikk vi inn materiale fra til sammen 86 advokater og bobestyrere, som i perioden 1997 til 2002 behandlet over 4361 konkursbo.

Hovedkonklusjonene av undersøkelsen var at:

*Bobestyrerne politianmeldte 43 prosent av konkursboene for straffbare forhold.

*1183 av sakene ble henlagt av politiet. Det betyr at nesten 7 av 10 saker ble henlagt, til tross for at bobestyrerne mente de kunne dokumentere straffbare handlinger i forbindelse med konkursboet.

*51 prosent av bobestyrerne som svarer, mener at politiet i liten grad prioriterer sakene deres.

*Over 40 prosent av bobestyrerne mener at politiet i liten grad eller svært liten grad er kompetente til å etterforske konkurssaker.

*66 prosent av bobestyrerne mener politiet i liten grad følger opp politikernes mål om å bekjempe konkursskriminalitet.

(

4. Fortolkning av dataresultatet

86 av de 150 advokatene og bobestyrerne som fikk spørreskjemaet, svarte på spørsmålene. Dette utgjør en svar andel på 57,7 prosent. Vi måtte arbeide særlig mye med å få inn de siste 20-25 svarene, og hver enkelt bobestyrer måtte kontaktes både tre og fire ganger, dels på telefon og dels på mail.

Advokatene som ikke svarte, begrunnet dette som regel med at de ikke lenger arbeidet som bobestyrer.

De 86 bobestyrerne som er med i undersøkelsen behandlet til sammen 4361 konkursbo i perioden 1997 til 2001.

Analyse av fortolkede svar

Antall svar (selskaper) 86 57,7 %

Antall konkursbo i 2001 1086

Antall konkursbo 1997-2001 4361

Oversendt politiet 1877 43,0 %

Henlagt 1440 76,7 %

Frikjent 12 0,6 %

Tiltale 377 20,1 %

I undersøkelsen ble bobestyrerne bedt om å svare på flere spørsmål. Det ga følgende resultater:

I hvor stor grad synes du politiet prioriterer kriminalitet i konkursbo?

27 av 53 svarer at politiet i liten grad prioriterer sakene deres
Over halvparten av bobestyrerne mener at politiet i liten grad prioriterer konkurskriminalitet.

I hvilken grad opplever du politiet som kompetente i etterforskningen av kriminalitet i konkursbo?

*Over 40 prosent av bobestyrerne mener at politiet i liten grad eller svært liten grad er kompetente til å etterforske konkurssaker. (23 av 53 bobestyrer mener at politiet i liten grad eller svært liten grad er kompetente).

I hvor stor grad synes du politiet følger opp politikernes målsetting og handlingsplaner for bekjemping av økonomisk kriminalitet og konkurskriminalitet?

*66 prosent av bobestyrerne mener politiet i liten grad følger opp politikernes mål om å bekjempe konkurskriminalitet.
(33 av 50)

31 av 61 har i liten grad tro på at situasjonen vil bli bedre i forhold til politiet.

I hvilken grad opplever du at politiet holder bostyrer orientert om saksutviklingen i anmeldte saker?

69,4 prosent svarer at politiet i meget liten grad, eller svært liten grad (verdi 6 og 7) holder bostyrer orientert om saksutviklingen i anmeldte saker.

5. Kildene

5.1. Bobestyrerne

Den vedlagte listen viser hvilke advokater og bobestyrere deltok i spørreundersøkelsen.

	Claus R Flinder
Simonsen Føyen Advokatfirma DA	
Bull & Co Advokatfirma ANS	Stein Inge Spurkland
Advokatfirmaet Selmer	Svein Sulland
Advokatfirmaet Selmer	Jon Skjørshammer
Advokatfirmaet Selmer	Jeppe Normann

Brækus Dege Advokatfirma ANS	Trygve Tønnessen
Brækus Dege Advokatfirma ANS	Bjørn Kølner Myrseth
Brækus Dege Advokatfirma ANS	Christian Solemslie
Brækus Dege Advokatfirma ANS	Bodil Strøm
Advokatfirmaet Frick Langseth	Christian Frick
Arntzen de Besche Advokatfirma AS	Aksel O. Hillestad
Wikborg, Rein & Co Advokatfirma	Katrine H. Wollan
Ræder Advokatfirma ANS	Erling Opdal
Ræder Advokatfirma ANS	Leif Villars-Dahl
Advokatfirmaet Kvale & Co ANS	Tom Hugo Ottesen
Advokatfirmaet Kvale & Co ANS	Thomas Piro
Simonsen Føyen Advokatfirma DA	Hans-Jørgen Arvesen
Advokatfirmaet Ro, Sommers & Co	Ståle Sommernes
Advokatfirmaet Ro, Sommers & Co	Knut Ro
Advokatfirmaet Ro, Sommers & Co	Håkon Ustaheim
Advokatfirmaet Ro, Sommers & Co	Inger Marit Haenel Borch
Advokatfirmaet Ro, Sommers & Co	Håvard Wiker
Advokattfellesskapet Øvre Slottsgate 11	Kim Heger
Rime & Co Advokatfirma DA	Johan Ratvik
Rime & Co Advokatfirma DA	Karen Margrethe Rime
Rime & Co Advokatfirma DA	Finn Rime
Rime & Co Advokatfirma DA	Morten Haugen
Advokatfirmaet Ness & Co	Christian Lundin
Advokatene Huser, J Steinar, Erik Boehlke og Ole-J Steinar Huser Petter Clausen ANS	
Advokatfirmaet Klose ANS	Wilhelm Klose
Deloitte & Touch Advokater DA	Anne Helsingeng
Advokatfirmaet Stephan Didrich Eid	Stephan Didrich Eid
Austad, Hagan og Mossige, Kontorfellesskap	Jon Iver Austad
Advokatfirmaet PricewaterhouseCoopers DA	Siv Sandvik
Advokattfellesskapet Advis	Viggo Scherger
Advokattfellesskapet Advis	Jan Grønnerud
Advokat Jostein Nordbø	Jostein Nordbø
Advokatselskapet Wahlstrøm, Meltvedt, Thune	Niels R. Klær
Advokatene Knutsen & Co	Tor Fossum
Advokat Otto Ruge	Otto Ruge
Advokatfirmaet Grindstad & Co ANS	Sverre S. Aarmo
Mageli & Co Advokatfirma ANS	Johannes Høy
Advokatfirmaet Alver og Ringerud & Co ANS	Kjetil schonhowd
Advokatene Gefle Fossen Eid Stenseth	Tor Johan Fossen
Advokatene Hoffstad & Nordømme	Bjørn Hoffstad
Advokatene Halvorsen, Moss og Lorentzen	Kai Frobøse Moss
Advokatene Hjølland, Pedersen og Gullaker	Helge Hjølland
Advokatene Hjølland, Pedersen og Gullaker	Bjørn Gullaker
Advokatfirmaet Bø, Lieng og Jakobsen ANS	Øyvind Rief Armo
Advokatfirmaet Bø, Lieng og Jakobsen ANS	Tor V Jakobsen
Advokat Fred Arne Hjølland	Fred Arne Hjølland
Advokatene Vierdal Aakre Bie & Monsen	Paul Aakre
Advokatfirmaet Haver & Co	Magnus Jonsbråthen
Advokatene i Tollbodgata	Øystein Vikstøl
Advokat Halvard Duesund	Halvard Duesund
Advokat Alf-Erik Jentoft	Alf-Erik Jentoft
Advokatfirmaet Gjesdahl & Co	Brit Hørgård Tilseth
AdvokatPartner ANS	Jan H. Rasmussen

AdvokatPartner ANS	Olav Jordal
Advokatene Andersen, Laastad, Mo og Stavenes	Steinar Andersen
Advokatene Andersen, Laastad, Mo og Stavenes	Rune Stavenes
Advokatene Andersen, Laastad, Mo og Stavenes	Arne Laastad
Advokatfellesskapet Stiegler	Dag A. Stiegler
Wigum, Yndestad, Njøten & Flø	Kaj Wigum
Wigum, Yndestad, Njøten & Flø	Steinar B. Yndestad
Wigum, Yndestad, Njøten & Flø	Arne V. Njøten
Rasmussen & Broch Advokatfirma ANS	Gunnar A. Haahjem
Advokatkontoret Elling Skaar	Elling Skaar
Advokatfirmaet Øverbø Myrset Rødstøl Krohn Sæter DA	Per Øverbø
Advokatfirmaet Sylthe	Eivind Sylthe
Advokat Jan E. Holvik	Jan E. Holvik
Advokatene Bondahl, Strømman og Kvello	Bjørn Kvello
Advokat Elin Synøve Wold	Elin Synøve Wold
Advokatfirmaet Scjødt AS	Joar Grimsbu
Advokatfirmaet Adnor	Leif Holm
Advokatfirmaet Adnor	Kjell Heggvoll
Advokatfirmaet Adnor	Terje Lium
Advokatfirmaet Adnor	Tore Halland
Advokatfirmaet Adnor	Gunnar Ravlo
Advokatfirmaet Adnor	Robert Envik
Advokatfirmaet Adnor	Amund Sand
Advokatene ved Bybrøen	Jens Erik Nygård
Advokatene E. Strand & Geir Hatling ans	Berit Langeland
Advokatfellesskapet Wiig Hole Knudsen Brevik	Roald Eriksen Brevik
PriveWaterhouseCoopers	Tormod Sletten
Advokatene Nilsen, Solem og Sørholt ANS	Per Ove Sørholt
Advokatfirmaet Krane AS	Bjørn A. Krane

5.2. Anonymisering

De første kontaktene vi to med ulike bobestyrere, førte til at vi på et tidlig tidspunkt måtte ta en diskusjon om måten materialet skulle publiseres.

Når vi gikk ut med materialet, valgte vi å anonymisere resultatet, slik at det ikke ville være mulig å bryte dette ned på den enkelte advokat. Grunnen til dette

6. Fra "døde tall" til dokumentar:

6.1. Problemstillinger etter databearbeidet

Det er en utfordring å få tall til å leve – Hva skjuler seg i det innsamlede materialet? Kan vi finne personer og prosesser og lage historie på tall ?:

Dette var noen av problemstillingene vi hadde da vi skulle gå videre etter at spørreskjemaene var ferdig behandlet.

Og her begynte en helt ny reseach, hvor vi stilte følgende spørsmål:

Hvor er rytterne?

Hvem er de?

Hvordan jobber de?

Hvor mange ganger har politiet fått anmeldelser på nettopp disse personene?

Vi tok derfor direkte kontakt med en stor del av advokatene som hadde svart på spørreskjemaene. Gjennom flere samtaler og innhenting av berapporter og systematisering av gjennomgangene, startet vi å sile ut aktuelle saker/personer.

En viktig erfaring i denne forbindelse var de kildekritiske utfordringene vi møtte hos advokatene og bobestyrerne. De fleste advokatene hadde tidligere liten eller ingen erfaring med journalister, og flere var ganske skeptiske til media. Men som følge av at vi på forhånd hadde nærmet oss disse kildene gjennom spørreundersøkelsen og innhenting av materialet til databasen, var det flere som oppfattet oss som troverdige og seriøse. Slik sett var det en fordel å ha en runde med "klinisk" informasjonsinnhenting, før vi kom tilbake med nye spørsmål knyttet til konkrete saker.

Erfaringen med innsamlingen av datamaterialet satte oss dessuten lettere på sporet av bobestyrere som hadde mange saker – og mye på hjertet.

6.2. Hva er en konkursrytter?

Vi hadde utarbeidet et premiss for hva en konkursrytter måtte tilfredstille for å kunne dekke innholdet i undersøkelsen:

En konkursrytter måtte:

- ha vært innblandet i flere konkurser over tid.
- fortsatt aktiv
- ulike advokater behandlet boene
- flere av boene til vedkommendes selskaper måtte også ha vært anmeldt til politiet .

Vi var opptatt av at dokumentaren skulle avsløre ikke bare hvor lett det er å være konkursrytter- men også hvor alvorlige lovbrudd som ikke blir påtalt. Dette igjen for å understreke den maktesløsheten som advokatene beskriver i sine svar- og som gjør at de mister troen på det arbeidet som de gjør.

6.3. Andre vurderinger

For å finne gjennomgangene/rytterne begynte vi å systematisere selskaper og navn. Det var ikke få berapporter som ble lest i denne fasen av arbeidet .

Vi "kastet bort" en del tid med først å lete etter "ryttere" innen restaurantnæringen . Men her fant vi ikke personer som tilfredstilte alle premissene for det å være "rytter"

Vi gikk så løs på Bygg og Anlegg. Via advokat Siv Sandvik kom vi i kontakt med Fellesforbundet.

Det viste seg at adv.Sandvik hadde et bo etter et selskap ved navn "Martin AS" Personene involvert her, hadde linker til noen selskaper som også var involvert i "svart arbeid" .

Vi fikk god hjelp fra Skjervø i Fellesforbundet. Hans kunnskap om en del av disse personene og selskapene, ledet oss videre til nye navn og nye firmaer som enten var konkurs eller under avvikling. Vi benyttet oss av offentlig tilgjengelig informasjon ved skifteretten i flere byer- advokater/berapporter fra hele landet –vi brukte utstrakt info fra Brønnøysundregisteret ,D&B standar, folkeregister og konkursregisteret.

6.4. Sakskart og "målvakter"

Etter en tid fikk vi et skjema/ mønster på et ganske stort antall personer som levde av å være "ryttere". Piler og selskaper og navn gikk om hverandre og ledet oss ,ikke bare rundt iNorge , men også til Sverige.

Via kontakt med flere bostyrere i Gøteborg og Stockholm, fikk vi etter hvert god oversikt over de svenske "målvaktene" – Dette var/er personer , som ikke har annen funksjon enn å "selge" underskriftene sine . Dette for å skjule hvem som egentlig er ansvarlige i selskapene. Personer som rekruteres fra et belastet missbruker miljø i Sverige.

Vi kunne etterhvert dokumentere et stort antall selskaper som ikke bare var konkurs, men som hadde vært benyttet til ulovelige transaksjoner.

Rytterne tappet selskapene, fikk ulovelig ut momsrefusjon, handlet på kreditt- og stakk av med pengene. Dette hadde de gjort gang etter gang- uten at politiet grep inn.

Via jakten på konkursryttere hadde vi nå kartlagt et meget kriminelt miljø-

Og for å klare å spore dem opp, var vi nødt til å beskytte en del av kildene våre-

Via katleggingen kom vi frem til et ganske stort miljø- men vi måtte gjøre et valg .

Mark Stein Hanssen tilfredstilte våre premisser for en konkursrytter.

6.5. Fotografering- etiske dilemmaer

Vi ønsket også å vise våre seere hvordan vi jobbet i denne dokumentaren, våre journalistiske metoder. Derfor lot vi kamera rulle i alle situasjoner- også når vi var ute på reseach.

Noen av metodene er selvfølgelig diskuterbare- og de ble tatt opp både i redaksjonen og med redaktør, før de ble sendt.

Det er ikke hvergang vi filmer på privat grunn, tar post ut av firmaer/personers postkasse eller bruker kamera til å filme folk som ikke er spurt på forhånd!

Arbeidsmetoden rundt konkursrytte Helge Møller var annerledes. Det viste seg nemlig etter å ha kontaktet en del advokater, at masse informasjon om denne personen, var lagret hos flere bostyrere. Det er ikke få advokater som har jobbet med Møller og hans konkurser! Det var meget urovekkende å kartlegge hvor mye han hadde kostet samfunnet, og hvordan han fortsatt kunne operere.

I denne casen fikk vi mye hjelp fra Adv. Erling Opdal som selv hadde jobbet i over 6 år med Møllers konkurser.

Det vanskeligste med denne delen av dokumentaren var å få Elham til å stå frem på TV. Vi hadde mange møter med henne og Hennes advokat. Til tross for at Møller truet henne og oss- så valgte hun å fortelle sin historie.

Møllers konkurser/historie , ble tatt med for å vise at konkursrytter problematikken er et "gammelt" problem og forsterker tall og fakta i undersøkelsen vår.

7. AVSLUTNING

Rent produksjonsmessig var denne dokumentaren et eksperiment, hvor vi brukte mye ressurser på research før vi bestemte oss for hvilken konkret historie vil ville fortelle. Tallene kom før historien. Men konklusjonen vi sitter igjen med her i redaksjonen , er at denne gangen førte spørreundersøkelsen til at vi kunne avsløre og dokumentere en kriminell virksomhet.

Vi avslørte ikke bare svakheter i systemet; konkurs-advokater-politi, men også at advokater rundt om i landet kan jobbe med samme konkursryttere uten at de vet om det-

Vi fikk dokumentert at personer kan benyttes som "målvakter" med falske underskrifter – uten at det fører til noen konsekvenser for de ansvarlige- Og ikke minst fikk vi fortalt hvordan politiets unnlåtenhet gjør at økonomisk kriminalitet kan leve videre.–

At bostyrere/advokater mister troen på jobben sin- som igjen fører til påtaleunnlåtenhet.

Som igjen gjør at konkursrytterne bare kan ri videre.

Oslo , 19.01.03

Renie K. Thorleifsson

Vedlegg:VHS "konkursrytternes paradis"

Aktuelle linker:

<http://www.nrk.no/programmer/tv/brennpunkt/2164658.html>

<http://www.nrk.no/programmer/tv/brennpunkt/2174607.html>